

UNIVERSITATEA NAȚIONALĂ DE ARTE DIN BUCUREȘTI
CATEDRA DE STUDII DOCTORALE
SPECIALIZAREA: ARTE VIZUALE

REZUMATUL TEZEI DE DOCTORAT

Noi Materiale și Tehnologii în Pictura Contemporană

Coordonator Științific:
PROF. UNIV. DR. COSMIN PAULESCU

Doctorand:
ILEANA IANCU (ȘTEFĂNESCU)

2022

De-a lungul istoriei umanității, artiștii plastici au dat dovadă de un interes special acordat tehnologiilor care au generat noi materiale, pigmenți cromatici, unelte sau elemente de suport pentru expresia lor artistică. Acest interes a marcat salturile importante din istoria artei, nu numai datorită subiectelor sau conceptelor artistice utilizate, dar și a modului în care utilizarea noilor materiale pentru execuția acestora a influențat percepția obiectului artistic.

Încă de la primele manifestări "artistice" din perioada paleolitică și neolitică (picturi rupestre, vase, artefacte, etc.) tehnicile au reprezentat un element fundamental al transpunerii fizice a unei idei sau a unei intenții/căutări și de aceea au reprezentat un element de importanță maximă pentru artiștii oricărei perioade. Pe parcursul istoriei artei, tehnicile și tehnologiile creației au pornit de la simpla obținere de pigment natural și studierea acestora în combinație cu diverși lianți, apoi studierea suporturilor (piatră, lemn, frescă, encaustică, mătase, pergament, hârtie, pânză, etc), ca apoi, revoluția industrială să ofere contextul pentru noi invenții în studiul pigmentilor și să aducă o multitudine de nuanțe în paleta artiștilor.

În epoca modernă, fie că este vorba de pictură sau de fotografie/film, perioada de intensă dezvoltare și progres este clar perceptibilă în tematicile alese de artiști și în dorința de a experimenta (Gustave Courbet de exemplu utiliza în realizarea peisajelor sale cârpe și bureți îmbibate în culoare). Este deci un context în care tehnologiile progresează și determină experimentări în artă ce implică diverse instrumente, tehnici și metode de implementare a recentelor descoperiri tehnologice. În acest context se poate spune că pictura/ arta modernă nu este doar un termen, ci definește o întreagă mișcare filozofică al cărei impact a creat mari modificări în cultura mondială. Sfârșitul secolului XIX și începutul de secol XX sunt caracterizate de dorința de experiment în artă, artiștii căutând febril noi idei, noi tehnici pentru a atrage atenția și interesul asupra artei moderne. Se pune astfel, în mișcare un nou val de experiențe artistice pornind de la mitologizarea tehnologiilor noi de către futuriști, de la îmbinarea între artă și știință a constructiviștilor și a grupului Bauhaus, până la rebeliunile anti-clasiciste ale dadaștilor care culminează cu inventarea *ready-made*-urilor de către Marcel Duchamp. Apoi, lumea artei după Cel De-al Doilea Război Mondial este martora unor schimbări radicale aduse de noi grupări de avangardă ce caută eliminarea oricăror reguli,

modele sau tradiții. Este momentul în care rolul tradițional al tabloului este modificat prin tăieri, incizii, arderi, adaosuri de substanțe și materii din cele mai variate.

Un alt salt important l-au marcat tehnologiile secolelor XX și XXI, când artiștii au început să introducă în spectrul lor de interes iluzia de tridimensionalitate prin holograme aplicate pe suporturi diverse, culori fosforescente, sau combinații CMYK¹ pe pânză, pe care apoi le-au completat cu tehnici clasice.

Începând cu secolul XX tehnologia a jucat un rol important în civilizația umană. Artei tradiționale i s-au alăturat noi forme de artă: Arta electronică, Arta Tehnologică. Artistul a mediat/ reflectat în lucrările sale noile realități. În lumea contemporană artistul adesea devine un observator care atrage atenția prin lucrările sale asupra problemelor sociale, politice, de ecologie, problemelor umanității. El este un „periscop” prin care vede, filtrează și gândește modalitatea prin care să transpună artistic realitatea la un moment dat. Artistul își aduce la noi materiale și tehnologii și tocmai de aceea găsește moduri de expresie artistică noi, tehnologizate.

Arta românească în secolul XX s-a aflat în permanent contact cu creațiile europene ale epocii moderne și post-moderne, fiind reprezentată prin deschizători de drum, precum Constantin Brâncuși (părintele sculpturii moderne), Tristan Tzara, Marcel Iancu (primii dadaști), Isidor Isou (creator al Lettrismului), la care se adaugă mulți alți artiști, scriitori, compozitori de renume printre care Victor Brauner, Eugen Ionescu, George Enescu și din anii '70-'80, Paul Neagu, Peter Jacobi, Christian Paraschiv, Geta Brătescu, Ana Lupaș, Diet Sailer, etc. Deși văduvită de libertatea creatoare a Occidentului, arta românească în perioada comunistă a beneficiat totuși de experimenți care au produs *underground* o artă conceptuală izvorâtă clar din restricțiile impuse de politica momentului, așa cum istorici de artă precum Alexandra Titu, Magda Cârneci sau Adrian Guță au arătat în studiile lor de referință pentru perioada modernă și contemporană din țara noastră. Însă, în documentarea efectuată pentru elaborarea tezei de doctorat m-am confruntat cu insuficiența datelor/ studiilor referitoare la noile materii, materiale și tehnologii utilizate de artiștii români contemporani, fiind necesară, pentru viitoarele generații de artiști ai secolului XXI, publicarea unor studii în acest sens.

Cercetarea pe care mi-am propus-o, în cadrul acestei teze de doctorat, vine din dorința de a sistematiza concis, din punctul de vedere al creatorului de artă și nu al istoricului de artă, tipurile de materiale, materii și tehnologii utilizate de artiștii moderni și contemporani, preum

---

¹ Termen ce definește spectrul bazic în domeniul culorilor printate: Cyan, Magenta, Yellow, Key (Black) – albastru, magenta, galben și negru.

și indicarea modului în care arta și știința contemporană se ”căsătorec” (așa cum afirma Steve Jobs) pentru a crea rezultate uimitoare.

Interesul deosebit pe care îl am pentru acest domeniu provine din dubla educație academică pe care am parcurs-o de-a lungul vieții mele: ingineria și știința materialelor metalice precum și artele plastice (pictură). De aceea în această cercetare multidisciplinară intenționez ca punctul de plecare să fie libertatea artei și conexiunile acesteia cu rigoarea științifică. Scopul acestui studiu este, pe lângă dorința mea personală de a sistematiza cunoștințele acumulate deja, de a putea dezvălui noilor generații de elevi răspunsuri la problematici referitoare la influențele din arta contemporană, pentru a putea compara procesele de creație din trecut cu cele din prezent și pentru a evidenția constant inovațiile permanente din punct de vedere tehnologic.

În cadrul acestei cercetări am inclus, pe lângă aspecte legate de practicile artistice specifice, sau a inovațiilor tehnologice, și problematici referitoare la conservarea operelor de artă modernă și contemporană sau problematici ce țin de prezervarea mediului înconjurător.

Metodologia abordată în elaborarea cercetării de față a implicat următoarele obiective:

- Înțelegerea și structurarea materiilor în funcție de natura lor, arătând pe scurt, în funcție de caz, istoricul lor/ proprietățile/ procesul de fabricație, istoricul utilizării în opere de artă;
- Indicarea surselor de influență pentru arta contemporană;
- Întocmirea unei clasificări succinte a artiștilor contemporani din țară și din străinătate ale căror creații sunt relevante din punct de vedere al experimentărilor cu materiale și tehnologii neconvenționale.

Cercetarea ”Noi Materiale și Tehnologii în Pictura Contemporană” are la bază un extins suport teoretic ce constă în studii publicate, articole de specialitate, cataloage de expoziții sau site-urile personale ale artiștilor, dar se fundamentează și pe directă observație a operei de artă în cadrul vizitelor personale în muzee, galerii, Bienala de la Veneția, etc.. Totodată, în urma unor experimente artistice focalizate pe materiale specifice picturii - de la suport la pigmenți și lianți - în care am cercetat atât reutilizarea unor materiale cunoscute în noi formule creative, cât și utilizarea unor noi materiale și rolul jucat de acestea în obținerea unor modalități de expresie artistică inovatoare, am aprofundat cercetarea în această direcție printr-un studiu științific exhaustiv, precum și crearea unei serii de lucrări de pictură (picto-obiect /*environment*) care să susțină rezultatele studiului.

Cercetarea se va structura pe cinci capitole după cum urmează: ”Capitolul 1 – Scurt context istoric. Materiale naturale”, ”Capitolul 2 – Materiale sintetice”, ”Capitolul 3 –

Materiale reciclate”, ”Capitolul 4 – Materiale inteligente”, ”Capitolul 5 – Proiect personal: Environment mixed media”

Capitolul 1 ”Scurt context istoric. Materiale naturale” este la rândul său împărțit în următoarele subcapitole: ”Pânza”, ”Hârtie”, ”Lemn, Metal”, ”Pământ, Nisip”, ”Materiale Diverse”, fiind o clasificare a materialelor naturale și prezența acestora în procesul artistic experimental al artiștilor moderni și contemporani. Scurtul context istoric arată momentul desprinderii de arta convențională prin experimentările cubiștilor, dadaștilor, suprarealiștilor, la care se adaugă transferul de la bidimensional la cel tridimensional prin creațiile de tip asamblaj/ artă obiect/ instalație ale pictorilor ce vor să abandoneze zona de confort.

Capitolul 2 ”Materiale sintetice” are o structură simplă de trei subcapitole, ”Vopseaua industrială”, ”Vopseaua acrilică” și ”Materialele plastice”, în cadrul cărora se va arăta modul în care fiecare material sintetic a apărut și a fost ”ridicat” la rangul de element component al unei opere de artă. Numeroasele exemple de creații ale expresioniștilor abstracți americani, ale constructiviștilor sau noilor realiști francezi vin să ilustreze tendințele epocii, dar și modul în care artiștii au creat o metodă (*dripping, washing*) care este din plin folosită și astăzi în pictura contemporană.

Capitolul 3 ”Materiale reciclate” dezbate o problemă a progresului, a orașului modern și contemporan: deșeurile. Acest capitol arată cum, odată cu industrializarea masivă, noile tehnologii utilizate, precum și dezvoltarea industriei chimice au făcut posibile evoluția omului, simplificând viața acestuia, cât și creșterea nivelului de trai. Totodată, evidențiază cum din cauza diminuării drastice a resurselor, în anii ’70 populația începe să conștientizeze că deșeurile devin o problemă a destabilizării ecosistemului, și astfel, în 1975 apar primele directive în Europa privind colectarea deșeurilor, pentru ca apoi în 1992 se vor adopta politici comune pe plan mondial, strategii ce au influențat și procesul artistic, devenind o preocupare constantă a artiștilor de a atenționa asupra poluării la nivel global.

Capitolul 4 ”Materialele inteligente” este structurat amplu în patru subcapitole și douăsprezece sub-subcapitole după cum urmează: ”Arta digitală”, ”Materiale inteligente cu emiterie de lumină” (structurat în opt sub-subcapitole conform tipologiei de materiale inteligente cu emiterie de lumină), ”Materiale inteligente cu memoria și schimbarea formei” (cu un sub-subcapitol) și ”Materiale Inteligente cromatice” (conținând trei sub-subcapitole). În cadrul acestui capitol mi-am propus să cercetez care sunt aceste materiale inteligente, ce calități au și cum au fost utilizate în lucrări de artă *indoor* și *outdoor* de către diverși artiști în arta contemporană.

Capitolul 5 tratează ”Proiectul personal: Environment mixed media” care va prezenta cercetarea mea asupra materialelor neconvenționale în lucrările personale, completată cu studii tehnice referitoare la interacțiunea materialelor. Efemerul în artă este preocuparea artistului încă din cele mai vechi timpuri și de aceea consider că acesta ar trebui să poată controla modul în care lucrarea sa „trăiește și evoluează” pe parcursul timpului pentru ca privitorul să înțeleagă conceptul creativ și să interpreteze sensurile perene ale mesajului artistic într-un mod relativ previzibil. Plecând de la această problematică doresc să abordez în mod diferit obiectul de artă și să-l tratez ca pe o lucrare „vie”, descoperindu-se privitorului pe parcursul unor perioade mai lungi de timp, în funcție de specificațiile fiecărui material în parte, dar și de modul în care acestea interacționează între ele. În toată această perioadă, lucrările vor evolua și vor căpăta noi valențe estetice datorate modului în care materialele utilizate reacționează la factorii fizico-chimici fără intervenția mea sau unei terțe persoane.

Studiul de față se va încheia cu ”Concluzii” ”Bibliografie”, “Listă de ilustrații” și Anexa.

Arta secolului XX se detașează în mod clar de arta tradițională, artistul, prin îndrăzneala francezului Marcel Duchamp, care în 1913 expune pentru prima oară un obiect *ready-made* și care își va realiza lucrările de artă într-un nou context, într-o altă relație dintre privitor și opera sa. Duchamp, atunci când a expus pentru prima oară un obiect, și anume ”Bicycle Wheel” (1913) a schimbat, fundamental, gândirea și viziunea asupra artei. Totodată, evoluția tehnologiei, atât prin materiale noi, dar și prin instrumente și mașini de lucru, face posibil transferul de la pictura pe pânză la pictura pe obiect, pe suporturi noi, și totodată, crearea unor instalații, tridimensionale, paretale sau nu. Conceptul, în arta secolului XX a devenit, în cele mai multe cazuri, de o importanță majoră, acesta prezentând, și el, modificări în funcție de contextul social-politic și cultural. Acesta este motivul pentru care în capitolele propuse voi face referire, nu numai, la pictură, ci și la alte forme de expresie ale artelor vizuale.

În cadrul acestei cercetări se poate observa că de-a lungul istoriei artei, oamenii au folosit diverse materiale pentru a se exprima. Artiștii au ales întotdeauna concepte și tehnici care se potrivesc abilităților și expresiei lor artistice. Totodată, s-a evidențiat că istoria recentă a umanității a fost marcată de profunde schimbări tehnico-științifice, tehnologiile variate schimbând modul în care percepem, acționăm și comunicăm.

Dacă ținem cont doar de faptul că în ultimii 20 de ani, revoluția internetului a schimbat complet mentalitatea și comportamentul oamenilor, vedem cum această schimbare substanțială a influențat și modul în care arta este produsă, concepută și oferită publicului. Puternicul

caracter inventiv al artiștilor contemporani, la care s-a adăugat lucrul în echipă cu specialiști în tehnică, informatică, biochimie, etc., a avut drept rezultat deschiderea orizontului creației, crearea de lumi, descoperirea contradicțiilor.

Așa cum am menționat anterior, dubla pregătire de care am beneficiat (inginerie și pictură) a reprezentat fundamentul/ punctul de plecare al acestei teze de doctorat, la care s-au adăugat experiențele personale în contactul direct cu creațiile artei contemporane expuse în cadrul marilor evenimente internaționale precum Bienala de la Veneția sau Documenta din Kassel, precum și Bienala Art Encounters din Timișoara. Cercetarea "Noi Materiale și Tehnologii în Pictura Contemporană" are la bază un extins suport teoretic ce constă în studii publicate, articole de specialitate, cataloage de expoziții sau site-urile personale ale artiștilor, dar se fundamentează și pe directă observație a operei de artă în cadrul vizitelor personale în muzee sau galerii. În urma acestor documentări, am văzut, astfel, că artistul contemporan este un căutător avid de expresii artistice prin intermediul oricărui material sau tehnologie. Am realizat că fenomenul care vede implicarea artei și a noilor tehnologii a dat loc unei palete largi și extrem de diversificate a experiențelor și a modalităților operaționale care trebuie luate în considerare prin calitatea lor "poetic-tehnică": pictura cu *plotter* în care *mouse*-ul este folosit ca pensulă, arta computerizată, arta video, instalațiile video, jocuri video, sau toate acele forme de comunicare scurta care apar în contextul media generalist.

Izvorât din acel "need to know"/ necesitatea cunoașterii, studiul de față are rolul de a evidenția panorama multidisciplinară în care artiștii, precum cei ai Renașterii, se îndreaptă din ce în ce mai mult către descoperirile științifice, arta contemporană funcționând ca tampon între cercetarea științifică și public. Asemenea oamenilor de știință, artiștii contemporani cu creațiile lor speră într-o participare extinsă la procesul tehnologic, trecând de la democratizarea artei ca rezultat al reproductibilității ei mecanice, la democratizarea artei ca rezultat al realizărilor tehnologice.

De asemenea, în calitate de profesor, am observat că, deși sistemul tradițional de învățământ este cu siguranță o modalitate foarte bună de educație artistică, în prezent, globalizarea a schimbat modurile de producție în fiecare domeniu, iar sectorul educației este afectat în mod egal. Acest lucru a făcut necesară aplicarea noilor media în procesul de învățare și predare. Lumea educației a ajuns la un nivel în care diferite părți, oameni, platforme și dispozitive se conectează pentru o învățare productivă, lucru extrem de evident în această perioadă post pandemică. Subliniez, în acest sens, necesitatea elaborării unei programe detaliate care să ofere elevilor și studenților suportul teoretic necesar acestor înnoiri ale limbajului plastic. Așa cum am afirmat și în introducere, în documentarea efectuată pentru

elaborarea tezei de doctorat m-am confruntat cu insuficiența datelor/ studiilor referitoare la noile materii, materiale și tehnologii utilizate de artiștii români contemporani, fiind necesară, pentru viitoarele generații de artiști ai secolului XXI, publicarea unor studii în acest sens.

Totodată în elaborarea tezei au revenit cu recurență întrebări precum ”care este direcția de abordare pentru conservarea obiectului de artă și a mediului înconjurător?”, ”ce trebuie să prevaleze: efemerul sau perenul în opera de artă contemporană?”. Astfel, am evidențiat succint caracterul constant ”înnoitor” al materialelor și tehnologiilor abordate de artiștii contemporani, dar este clar, în ceea ce mă privește, că rezultatele investigațiilor din cadrul tezei pot reprezenta un punct de plecare pentru elaborarea de studii viitoare, centrate punctat pe un anumit material/ tehnologie de lucru, dar și metode de conservare. Acest domeniu, al conservării operelor de artă modernă și contemporană, este extrem de nou, teza de față subliniind necesitatea derulării de noi cercetări în acest sens.

CUVINTE CHEIE:

Pictură, obiect, instalație, tehnologie, materiale naturale, materiale sintetice, materiale reciclate, materiale inteligente, colaj, *ready-made*, policarbonat transparent, pământ, con de brad, ace brad, stuf, sunătoare, cărbune, pământ, făină, paste de orez, P.V.C, aluminiu, degradare fizică, transformare controlată, pigment, pap, poliacetat de vinil, plexiglas, filament PLA biodegradabil.